

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Ἡ συμβολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καὶ λοιπῶν διακρίσεων.

«Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόλυται, ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. γ', 16). Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ζῆ «ἐν τῷ κόσμῳ», ἀλλὰ δὲν εἶναι «ἐκ τοῦ κόσμου» (Ἰωάν. ιζ', 11 καὶ 14-15). Ὁ Ἐκκλησία ὡς Σῶμα τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου (Ἰωάννου Χρυσσοστόμου, Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας, β', PG 52, 429) εἶναι ἡ ζῶσα «παρουσία», τὸ σημεῖον καὶ ἡ εἰκὼν τῆς Βασιλείας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, εὐαγγελιζομένη «καινὴν κτίσιν» (Β' Κορ. ε', 17), «καινοὺς οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν... ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ» (Β' Πέτρ. γ', 13). Ἔνα κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς «ἐξαλείψει πᾶν δάκρυον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν (τῶν ἀνθρώπων), καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι» (Ἄποκ. κα', 4-5).

Τὴν προσδοκίαν αὐτὴν βιώνει ἤδη καὶ προγεύεται ἡ Ἐκκλησία, κατ' ἐξοχὴν ὁσάκις τελεῖ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, συνάγουσα «ἐπὶ τὸ αὐτό» (Α' Κορ. ια' 11, 20) τὰ διεσκορπισμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ (Ἰωάν. ια', 52) εἰς ἓν σῶμα ἄνευ διακρίσεως φυλῆς, φύλου, ἡλικίας, κοινωνικῆς ἢ ἄλλης καταστάσεως, ὅπου «οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ, οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἐνὶ δοῦλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλυ» (Γαλ. γ', 28, πρβλ. Κολ. γ', 11), εἰς ἓνα κόσμον καταλλαγῆς, εἰρήνης καὶ ἀγάπης.

Τὴν πρόγευσιν αὐτὴν τῆς «καινῆς κτίσεως», τοῦ μεταμορφωμένου κόσμου, βιώνει ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰ πρόσωπα τῶν Ἁγίων της, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς ἀρετῆς των κατέστησαν ἤδη εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν εἰκόνες τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύοντες καὶ βεβαιοῦντες τοιοῦτοτρόπως ὅτι ἡ προσδοκία ἑνὸς κόσμου εἰρήνης, δικαιοσύνης καὶ ἀγάπης δὲν εἶναι οὕτοια, ἀλλὰ «ἐλπιζομένων ὑπόστασις» (Ἐβρ. ια', 1), δυνατὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐμπνεομένη διαρκῶς ἀπὸ τὴν προσδοκίαν καὶ τὴν πρόγευσιν αὐτὴν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐκάστοτε ἐποχῆς, ἀλλὰ, ἀντιθέτως, συμμετέχει εἰς τὴν ἀγωνίαν καὶ τὰ ὑπαρξιακά προβλήματά του, αἴρουσα, ὅπως ὁ Κύριός της, τὴν ὀδύνην καὶ τὰς πληγὰς, τὰς ὁποίας προκαλεῖ τὸ κακὸν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπιχέουσα, ὡς ὁ καλὸς Σαμαρεῖτης, ἔλαιον καὶ οἶνον εἰς τὰ τραύματα αὐτοῦ (Λουκ. ι', 34) διὰ τοῦ λόγου «τῆς ὑπομονῆς καὶ παρακλήσεως» (Ρωμ. ιε', 4, Ἐβρ. ιγ', 22) καὶ διὰ τῆς ἐμπράκτου ἀγάπης. Ὁ λόγος της πρὸς τὸν κόσμον ἀποβλέπει πρωτίστως ὄχι εἰς τὸ νὰ κρίνη καὶ καταδικάσῃ τὸν κόσμον (πρβλ. Ἰωάν. γ', 17 καὶ ιβ', 47), ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν ὡς ὁδηγὸν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐλπίδα καὶ βεβαιότητα ὅτι τὸ κακὸν, ὑπὸ οἰανδήποτε μορφῆν, δὲν ἔχει τὸν τελευταῖον λόγον εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀφεθῆ νὰ κατευθύνῃ τὴν πορείαν της.

Ἡ μεταφορὰ τοῦ μηνύματος τοῦ Εὐαγγελίου συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν ἐντολήν τοῦ Χριστοῦ «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλάμην ὑμῖν» (Ματθ. κη', 19), ἀποτελεῖ διαχρονικὴν ἀποστολήν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀποστολή αὐτὴ πρέπει νὰ

έκπληροῦται ὄχι ἐπιθετικῶς ἢ διὰ διαφορῶν μορφῶν προσηλυτισμοῦ, ἀλλὰ ἐν ἀγάπῃ, ταπεινοφροσύνη καὶ σεβασμῶ πρὸς τὴν ταυτότητα ἐκάστου ἀνθρώπου καὶ τὴν πολιτιστικὴν ἰδιαιτερότητα ἐκάστου λαοῦ. Εἰς τὴν ἱεραποστολικὴν αὐτὴν προσπάθειαν ὀφείλουν νὰ συμβάλλουν πᾶσαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι.

Ἀντλοῦσα ἀπὸ τὰς ἀρχὰς αὐτάς καὶ ἀπὸ τὴν ὅλην ἐμπειρίαν καὶ διδασκαλίαν τῆς πατερικῆς, λειτουργικῆς καὶ ἀσκητικῆς τῆς παραδόσεως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συμμετέχει εἰς τὸν προβληματισμὸν καὶ τὴν ἀγωνίαν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ὡς πρὸς θεμελιώδη ὑπαρξιακὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὸν σύγχρονον κόσμον, ἐπιθυμοῦσα νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν των, ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὸν κόσμον ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, «*ἡ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα*» (Φιλ. δ', 7), ἡ καταλλαγὴ καὶ ἡ ἀγάπη.

Α. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου

1. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ἀπορρέουσα ἐκ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἐκ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον, ὑπῆρξε πηγὴ ἐμπνεύσεως διὰ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἐνεβάθυναν εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει χαρακτηριστικῶς διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅτι ὁ Δημιουργὸς «*οἶόν τινα κόσμον ἕτερον, ἐν μικρῶ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴσθησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὀρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, ... ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου, τῆ πρὸς Θεὸν νεύσει θεούμενον*» (Λόγος ΜΕ', Εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα, 7. PG 36, 632AB). Ὁ σκοπὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου Θεοῦ εἶναι ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Χριστὸς, ἀνακαινίσας ἐν ἑαυτῷ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ (πρβλ. Ἐφ. β', 15), «*συναπεθέου γε τὸν ἄνθρωπον, ἀπαρχὴν τῆς ἡμῶν ἐλπίδος*» (Εὐσεβίου, *Εὐαγγελικὴ Απόδειξις*, 4, 14. PG 22, 289A). Τοῦτο διότι, ὅπως εἰς τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐνυπῆρχεν ἤδη ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, οὕτω καὶ εἰς τὸν νέον Ἀδὰμ συνεκεφαλιώθη ὀλόκληρον ἐπίσης τὸ ἀνθρώπινον γένος. «*Ἄνθρωπος γέγονεν ὁ Μονογενῆς, ... ἀνακεφαλαιώσασθαι πάλιν καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναλαβεῖν τὸ διολισθησαν γένος, τουτέστι, τὸ ἀνθρώπινον*» (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ἐρμηνεῖα ἢ ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, Θ'. PG 74, 273D-275A). Ἡ διδασκαλία αὐτὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ πάσης χριστιανικῆς προσπάθειας διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς ἀξίας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρώπου.
2. Ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀναπτυχθῇ πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις ἡ διαχριστιανικὴ συνεργασία διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου, αὐτονοήτως δὲ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης, οὕτως ὥστε αἱ εἰρηνευτικαὶ προσπάθειαι ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν Χριστιανῶν νὰ ἀποκτοῦν μεγαλύτερον βᾶρος καὶ δύναμιν.
3. Ὡς προϋπόθεσις μιᾶς εὐρυτέρας ἐν προκειμένῳ συνεργασίας δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ κοινὴ ἀποδοχὴ τῆς ὑψίστης ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι εἶναι δυνατόν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν διαθρησκειακὴν συνεννόησιν καὶ συνεργασίαν διὰ τὴν εἰρηνικὴν

συνύπαρξιν καί κοινωνικήν συμβίωσιν τῶν λαῶν, χωρίς τοῦτο νά συνεπάγεται οἰονδήποτε θρησκευτικόν συγκρητισμόν.

4. Ἔχομεν τήν πεποίθησιν ὅτι ὡς «*Θεοῦ συνεργοί*» (Α΄ Κορ. γ΄, 9), δυνάμεθα νά προχωρήσωμεν εἰς τήν διακονίαν ταύτην ἀπό κοινοῦ μεθ’ ὄλων τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως, τῶν ἀγαπώντων τήν κατά Θεόν εἰρήνην, ἐπ’ ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἐπί τοπικοῦ, ἐθνικοῦ καί διεθνοῦς ἐπιπέδου. Ἡ διακονία αὐτή εἶναι ἐντολή Θεοῦ (Ματθ. ε΄, 9).

Β. Περί ἐλευθερίας καί εὐθύνης

1. Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἓν ἐκ τῶν ὑψίστων δώρων τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἄνθρωπον. «*Ὁ πλάσας ἀπ’ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον ἀφῆκε καὶ αὐτεξούσιον, νόμῳ τῷ τῆς ἐντολῆς μόνον κρατούμενον*» (Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος ΙΔ΄, Περί φιλοπρωχίας*, 25. PG 35, 892A). Ἡ ἐλευθερία καθιστᾷ μὲν τόν ἄνθρωπον ἰκανόν νά προοδεύῃ πρὸς τήν πνευματικὴν τελειότητα, ἀλλὰ, συγχρόνως, ἐμπερικλείει τόν κίνδυνον τῆς παρακοῆς, τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ αὐτονομήσεως καί, δι’ αὐτῆς, τῆς πτώσεως, ἐξ οὗ καί αἱ τραγικαί συνέπειαι τοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.
2. Συνέπεια τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι σήμερον ἐν τῇ ζωῇ ἀτέλειαι καί ἐλλείψεις, ὡς ἡ ἐκκοσμίκευσις, ἡ βία, ἡ ἔκλυσις τῶν ἠθῶν, τὰ παρατηρούμενα νοσηρὰ φαινόμενα τῆς λήψης ἐξαρτησιογόνων οὐσιῶν καί τῆς ὑποταγῆς εἰς ἄλλους ἐθισμούς, ἰδίᾳ δὲ εἰς μερίδα τῆς συγχρόνου νεότητος, ὁ φυλετισμός, οἱ ἐξοπλισμοί, οἱ πόλεμοι καί τὰ τούτων ἀπότοκα κοινωνικά κακά, ἡ καταπίεσις κοινωνικῶν ομάδων, θρησκευτικῶν κοινοτήτων καί λαῶν ὀλοκλήρων, ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, ὁ περιορισμός τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τόν χῶρον τῆς ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων καί τῆς θρησκευτικῆς εἰδικώτερον ἐλευθερίας, ἡ παραπληροφόρησις καί ἡ χειραγώγησις τῆς κοινῆς γνώμης, ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης, ἡ ἄνισος κατανομή ἢ καί ἡ παντελῆς στέρησις τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων πρὸς τὸ ζῆν ἀγαθῶν, ἡ πείνα τῶν ὑποσιτιζομένων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, αἱ βίαιαι μετακινήσεις πληθυσμῶν καί ἡ ἀθέμιτος διακίνησις ἀνθρώπων, τὸ προσφυγικόν χάος, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, ἡ ἀνεξέλεγκτος χρῆσις τῆς γενετικῆς βιοτεχνολογίας καί βιοϊατρικῆς ἀναφορικῶς πρὸς τήν ἀρχήν, τήν διάρκειαν καί τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Πάντα ταῦτα ὑφαίνουσι τὸ ἀπέραντον ἄγχος τῆς ἀγωνιώδους συγχρόνου ἀνθρωπότητος.
3. Ἐναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τήν ἀποδυνάμωσιν τῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καθῆκον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι, ὅπως προβάλλῃ σήμερον, διὰ τοῦ κηρύγματος, τῆς θεολογίας, τῆς λατρείας καί τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς, τήν ἀλήθειαν τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας. «*Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ’ οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος...* Ἴνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;» (Α΄ Κορ. ι΄, 23-24 καί ι΄, 29). Ἐλευθερία ἄνευ εὐθύνης καί ἀγάπης ὀδηγεῖ τελικῶς εἰς τήν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας.

Γ. Περί ειρήνης και δικαιοσύνης

1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει καί ἀναδεικνύει διαχρονικῶς τήν κεντρικήν θέσιν τῆς ειρήνης καί τῆς δικαιοσύνης εἰς τήν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Αὐτή αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται «*εὐαγγέλιον τῆς ειρήνης*» (Ἐφ. ζ', 15), διότι ὁ Χριστός, «*εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ*» τὰ πάντα (Κολ. α', 20), «*εὐηγγελίσαστο ειρήνην τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς*» (Ἐφ. β', 17) καί κατέστη «*ἡ ειρήνη ἡμῶν*» (Ἐφ. β', 14). Ἡ ειρήνη αὕτη, ἡ «*ὑπερέχουσα πάντα νοῦν*» (Φιλ. δ', 7) εἶναι, ὡς εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς Του πρό τοῦ Πάθους, εὐρυτέρα καί οὐσιαστικώτερα τῆς ειρήνης, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται ὁ κόσμος: «*Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν*» (Ἰωάν. ιδ', 27). Καί τοῦτο, διότι ἡ ειρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ὠριμος καρπὸς τῆς ἐν Αὐτῷ ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων, τῆς ἀναδείξεως τῆς ἀξίας καί τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνας Θεοῦ· τῆς προβολῆς τῆς ἐν Αὐτῷ ὀργανικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καί τοῦ κόσμου· τῆς καθολικότητος τῶν ἀρχῶν τῆς ειρήνης, τῆς ἐλευθερίας καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματικὴ ειρήνη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἐπικρατήσεως ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν. Εἶναι ἡ ἀνωθεν ειρήνη, περὶ τῆς ὁποίας πάντοτε εὔχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὰς καθημερινὰς τῆς δεήσεις, ἐξαιτουμένη ταύτην παρὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα δυναμένου καί εἰσακούοντος τὰς προσευχὰς τῶν μετὰ πίστεως Αὐτῷ προσερχομένων.
2. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον διατί ἡ Ἐκκλησία, ὡς «*Σῶμα Χριστοῦ*» (Α' Κορ. ιβ', 27), δέεται πάντοτε ὑπὲρ ειρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, ἡ ὁποία ειρήνη, κατὰ τὸν Κλήμεντα Ἀλεξανδρέα, εἶναι συνώνυμον τῆς δικαιοσύνης (*Στρωματεῖς*, 4, 25. PG 8, 1369B-72A). Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος προσθέτει: «*οὐ δύναμαι πείσαι ἑμαυτόν, ὅτι ἄνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἄνευ τοῦ, τὸ εἰς ἐμὲ ἦκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας δύναμαι ἄξιος κληθῆναι δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ*» (Ἐπιστολή 203, 1. PG 32, 737B). Τοῦτο εἶναι, ὡς σημειώνει ὁ αὐτὸς Πατὴρ, τόσον αὐτονόητον διὰ τὸν Χριστιανὸν, ὥστε «*οὐδὲν οὕτως ἴδιόν ἐστι Χριστιανοῦ ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν*» (Ἐπιστολή 114. PG 32, 528B). Ἡ ειρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μυστικὴ δύναμις, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὴν καταλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα Του, «*κατὰ πρόνοιαν Ἰησοῦ, τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἐνεργοῦντος, καὶ ποιοῦντος ειρήνην ἄρρητον καὶ ἐξ αἰῶνος προωρισμένην καὶ ἀποκαταλλάσσοντος ἡμᾶς ἐαυτῷ καὶ ἐν ἐαυτῷ τῷ Πατρὶ*» (Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περί θείων ὀνομάτων*, 11, 5. PG 3, 953AB).
3. Ὁφείλομεν συγχρόνως νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι τὰ δῶρα τῆς ειρήνης καί τῆς δικαιοσύνης ἐξαρτῶνται καί ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης συνεργίας. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα χορηγεῖ πνευματικὰ δῶρα, ὅταν ἐν μετανοίᾳ ἐπιζητῶμεν τὴν ειρήνην καί τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τὰ δῶρα ταῦτα τῆς ειρήνης καί δικαιοσύνης ἐμφανίζονται ἐκεῖ ἔνθα οἱ Χριστιανοὶ καταβάλλουν προσπάθειαν εἰς τὸ ἔργον

τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν (Α΄ Θεσ. α΄, 3).

4. Ἡ ἀμαρτία εἶναι πνευματικὴ ἀσθένεια, τῆς ὁποίας τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα εἶναι αἱ ταραχαί, αἱ ἔριδες, τὰ ἐγκλήματα καὶ οἱ πόλεμοι, μετὰ τῶν τραγικῶν αὐτῶν συνεπειῶν. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιδιώκει νὰ ἐξαλείψῃ οὐ μόνον τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ἀσθένειαν, τὴν ἀμαρτίαν.
5. Συγχρόνως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καθῆκον αὐτῆς νὰ ἐπικροτῇ πᾶν ὅ,τι ἐξυπηρετεῖ πράγματι τὴν εἰρήνην (Ρωμ. ιδ΄, 19) καὶ ἀνοίγει τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀδελφοσύνην, τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξὺ ὄλων τῶν τέκνων τοῦ ἐνός οὐρανοῦ Πατρός, ὡς καὶ μεταξὺ ὄλων τῶν λαῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐνιαίαν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Συμπάσχει δὲ μεθ' ὄλων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου στεροῦνται τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Δ. Ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀποτροπὴ τοῦ πολέμου

1. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καταδικάζει γενικῶς τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ἀπόρροιαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας. *«Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν; Οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν;»* (Ἰακ. δ΄, 1). Ἕκαστος πόλεμος ἀποτελεῖ ἀπειλὴν καταστροφῆς τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ζωῆς.

Ὅλως ἰδιαιτέρως, εἰς περιπτώσεις πολέμων δι' ὄπλων μαζικῆς καταστροφῆς, αἱ συνέπειαι θὰ εἶναι τρομακτικαί, ὄχι μόνον διότι θὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος εἰς ἀπρόβλεπτον ἀριθμὸν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ διότι δι' ὅσους θὰ ἐπιζήσουν ὁ βίος θὰ καταστῇ ἀβίωτος. Θὰ ἐμφανισθοῦν ἀνίατοι ἀσθένειαι, θὰ προκληθοῦν γενετικαὶ ἀλλαγαί καὶ ἄλλα δεινὰ, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπηρεάζουν καταστρεπτικῶς καὶ τὰς ἐπομένας γενεάς.

Λίαν ἐπικίνδυνος δὲν εἶναι μόνον ὁ πυρηνικὸς ἐξοπλισμὸς, ἀλλὰ καὶ οἱ χημικοί, οἱ βιολογικοί καὶ πάσης μορφῆς ἐξοπλισμοί, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦν τὴν ψευδαίσθησιν τῆς ὑπεροχῆς καὶ κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος κόσμου. Τοιοῦτοι ἐξοπλισμοὶ καλλιεργοῦν ἀτμόσφαιραν φόβου καὶ ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης καὶ καθίστανται αἰτία ἐνός νέου ἀνταγωνισμοῦ ἐξοπλισμῶν.

2. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, θεωροῦσα κατ' ἀρχὴν τὸν πόλεμον ἀπόρροιαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας, ἐνθαρρύνει πᾶσαν πρωτοβουλίαν καὶ προσπάθειαν πρὸς πρόληψιν ἢ ἀποτροπὴν αὐτοῦ διὰ τοῦ διαλόγου καὶ διὰ παντός ἄλλου προσφόρου μέσου. Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πόλεμος καταστῇ ἀναπόφευκτος, ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει προσευχομένη καὶ μεριμνώσα ποιμαντικῶς διὰ τὰ τέκνα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα ἐμπλέκονται εἰς τὰς πολεμικὰς συγκρούσεις διὰ τὴν υπεράσπισιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, καταβάλλουσα πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὴν ταχύτεραν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλευθερίας.

3. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καταδικάζει ἐντόνως τὰς ποικιλομόρφους συγκρούσεις καὶ τοὺς πολέμους, τοὺς ὀφειλομένους εἰς φανατισμὸν, προερχόμενον ἐκ θρησκευτικῶν ἀρχῶν. Βαθεῖαν ἀνησυχίαν προκαλεῖ ἡ μόνιμος τάσις ἀυξήσεως τῶν καταπιέσεων καὶ διώξεων τῶν χριστιανῶν καὶ ἄλλων κοινοτήτων, ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως αὐτῶν, εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν καὶ ἀλλαχοῦ, καθὼς καὶ αἱ ἀπόπειραι ἐκριζώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκ τῶν παραδοσιακῶν κοιτίδων αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως, ἀπειλοῦνται αἱ ὑφιστάμεναι διαθρησκειακαὶ καὶ διεθνεῖς σχέσεις, ἐνῶ πολλοὶ χριστιανοὶ ἀναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἐστίας αὐτῶν. Οἱ ἀνά τὸν κόσμον Ὁρθόδοξοι συμπάσχουν μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν χριστιανῶν καὶ ὄλων τῶν ἄλλων διωκομένων ἐν τῇ περιοχῇ καὶ καλοῦν εἰς ἐξεύρεσιν δικαίας καὶ μονίμου λύσεως τῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς.

Καταδικάζονται ἐπίσης πόλεμοι, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ἐθνικισμοῦ, προκαλοῦντες ἐθνοκαθάρσεις, μεταβολὰς κρατικῶν ὁρίων καὶ κατάληψιν ἐδαφῶν.

Ε. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐναντι τῶν διακρίσεων

1. Ὁ Κύριος, ὡς Βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης (Ἐβρ. ζ', 2-3), ἀποδοκιμάζει τὴν βίαν καὶ τὴν ἀδικίαν (Ψαλμ. ι', 5) καὶ καταδικάζει τὴν ἀπάνθρωπον στάσιν πρὸς τὸν πλησίον (Μάρκ. κε', 41-46. Ἰακ. β', 15-16). Εἰς τὴν Βασιλείαν Αὐτοῦ, ἡ ὁποία εἰκονίζεται καὶ εἶναι παρούσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Του ἤδη ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, δὲν ὑπάρχει τόπος οὔτε διὰ τὸ μῖσος, οὔτε δι' ἔχθραν καὶ μισαλλοδοξίαν (Ἠσ. ια', 6. Ρωμ. ιβ', 10).
2. Ἡ θεσις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας εἶναι ἐν προκειμένῳ σαφής. Ἡ Ἐκκλησία πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς «ἐποίησεν ἐξ ἐνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ. ιζ', 26) καὶ ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἔστι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλληνας, οὐκ ἔστι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔστι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. γ', 28). Εἰς τὸ ἐρώτημα «καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον;» ὁ Χριστὸς ἀπήντησε διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου (Λουκ. ι', 25-37). Καὶ οὕτως ἐδίδαξε τὴν κατάλυσιν παντὸς μεσοτοίχου ἔχθρας καὶ προκαταλήψεως. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὁμολογεῖ ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλῆς, φύλου, ἐθνικότητος, γλώσσης, ἔχει δημιουργηθῆ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ καὶ ἀπολαμβάνει ἴσα δικαιώματα ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Συνεπῆς πρὸς τὴν πίστιν αὐτὴν, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν δέχεται τὰς διακρίσεις δι' ἕκαστον ἐκ τῶν προαναφερθέντων λόγων, ἐφ' ὅσον αὗται προϋποθέτουν ἀξιολογικὴν διαφορὰν μετὰ τῶν ἀνθρώπων.
3. Ἡ Ἐκκλησία, ἐν τῷ πνεύματι τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ τῆς ἴσης μεταχειρίσεως τῶν ἀνθρώπων, ἀξιολογεῖ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῆς περὶ τῶν μυστηρίων, τῆς οἰκογενείας, τῆς θέσεως τῶν δύο φύλων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῶν ἐν γένει ἀξιών τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει δικαίωμα ἵνα διακηρύττῃ τὴν μαρτυρίαν τῆς διδασκαλίας τῆς εἰς τὸν δημόσιον χῶρον.

ΣΤ. Ἡ ἀποστολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς μαρτυρία ἀγάπης ἐν διακονίᾳ.

1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐπιτελοῦσα τὴν σωτήριον αὐτῆς ἀποστολὴν ἐν τῷ κόσμῳ, μεριμνᾷ ἐμπράκτως διὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους χρῆζοντας βοήθειας, τοὺς πεινῶντας, τοὺς ἀπόρους, τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ἀναπήρους, τοὺς ὑπερήλικας, τοὺς διωκομένους, τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς φυλακισμένους, τοὺς ἀστέγους, τὰ ὄρφανὰ, τὰ θύματα τῶν καταστροφῶν καὶ τῶν πολεμικῶν συγκρούσεων, τῆς ἐμπορίας ἀνθρώπων καὶ τῶν συγχρόνων μορφῶν δουλείας. Αἱ καταβαλλόμεναι ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας προσπάθειαι διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐνδείας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας ἀποτελοῦν ἔκφρασιν τῆς πίστεως αὐτῆς καὶ διακονίαν Αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ἐταύτισεν ἑαυτὸν πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ἰδίως πρὸς τοὺς ἐν ἀνάγκαις εὐρισκομένους: «*Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε*» (Ματθ. κε', 40). Ἐν τῇ πολυπύχῳ ταύτῃ κοινωνικῇ διακονίᾳ, ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ συνεργάζεται μετὰ τῶν διαφόρων σχετικῶν κοινωνικῶν φορέων.
2. Οἱ ἀνταγωνισμοὶ καὶ αἱ ἐχθρότητες ἐν τῷ κόσμῳ εἰσάγουν ἀδικίαν καὶ ἀνισότητά εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς θείας δημιουργίας. Στεροῦν ἀπὸ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων τὰ βασικὰ ἀγαθὰ καὶ ὁδηγοῦν εἰς ἐξαθλίωσιν τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως, προκαλοῦν μαζικὰ μεταναστεύσεις πληθυσμῶν, διεγείρουν ἐθνικὰς, θρησκευτικὰς καὶ κοινωνικὰς συγκρούσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπειλοῦν τὴν ἐσωτερικὴν συνοχὴν τῶν κοινωνιῶν.
3. Ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἀδιάφορος ἔναντι τῶν οικονομικῶν καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουν ἀρνητικῶς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐπιμένει εἰς τὴν ἀνάγκην, οὐχὶ μόνον ἡ οἰκονομία νὰ ἐρείδῃται ἐπὶ ἠθικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐμπράκτως νὰ διακονῆται δι' αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος, συμφῶνως καὶ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «*κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνημονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε· μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν*» (Πράξ. κ', 35). Ὁ Μ. Βασίλειος γράφει ὅτι «*σκοπὸς οὖν ἐκάστῳ προκεῖσθαι ὀφείλει ἐν τῷ ἔργῳ ἢ ὑπηρεσίᾳ τῶν δεομένων, οὐχὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ χρεία*» (Ὅροι κατὰ πλάτος ΜΒ'. PG 31, 1025A).
4. Τὸ χάσμα μετὰ πλουσίων καὶ πτωχῶν διευρύνεται δραματικῶς ἐξ αἰτίας τῆς οικονομικῆς κρίσεως, ἡ ὁποία εἶναι συνήθως ἀποτέλεσμα κερδοσκοπίας χωρὶς φραγμοὺς ἐκ μέρους οικονομικῶν παραγόντων, συγκεντρώσεως τοῦ πλούτου εἰς χεῖρας ὀλίγων καὶ στρεβλῆς οικονομικῆς δραστηριότητος, ἡ ὁποία, στερουμένη δικαιοσύνης καὶ ἀνθρωπιστικῆς εὐαισθησίας, δὲν ἐξυπηρετεῖ, τελικῶς, τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπότητος. Βιώσιμος οἰκονομία εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία συνδυάζει τὴν ἀποτελεσματικότητα μετὰ δικαιοσύνης καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης.

5. Ὑπὸ τὰς τραγικὰς ταύτας καταστάσεις, κατανοεῖται ἡ τεραστία εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς πείνης καὶ πάσης ἄλλης μορφῆς ἔνδεας ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐν τοιοῦτον φαινόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποῖαν αἱ χῶραι ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς παγκοσμιοποιημένης οἰκονομίας, ὑποδηλοῖ τὴν σοβαρὰν κρίσιν ταυτότητος τοῦ συγχρόνου κόσμου, διότι ἡ πείνα οὐχὶ μόνον ἀπειλεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς ὀλοκλήρων λαῶν, ἀλλὰ καὶ θίγει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, συγχρόνως δὲ προσβάλλει καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο, ἂν ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἰδικὴν μας τροφήν εἶναι θέμα ὑλικόν, ἡ μέριμνα διὰ τὴν τροφήν τοῦ συνανθρώπου μας εἶναι θέμα πνευματικόν (Ἰακ. β', 14-18). Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ἀποστολὴν ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ ἐπιδεικνύουν ἀλληλεγγύην καὶ νὰ ὀργανώνουν ἀποτελεσματικῶς τὴν βοήθειάν των πρὸς τοὺς ἔνδεεις ἀδελφούς.
6. Ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐν τῷ καθολικῷ σώματι αὐτῆς, περικλείουσα εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς πολλοὺς λαοὺς τῆς γῆς, ἀναδεικνύει τὴν ἀρχὴν τῆς πανανθρωπίνου ἀλληλεγγύης καὶ ὑποστηρίζει τὴν στενοτέραν συνεργασίαν λαῶν καὶ κρατῶν πρὸς εἰρηνικὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν.
7. Ἀνησυχίαν προκαλεῖ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ διαρκῶς ἀύξανόμενη ἐπιβολὴ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐνὸς καταναλωτικοῦ τρόπου ζωῆς, ὁ ὁποῖος στερεῖται τῶν χριστιανικῶν ἠθικῶν ἀξιῶν. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν, ὁ καταναλωτισμὸς οὗτος, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἐκκοσμικευμένης παγκοσμιοποιήσεως, τείνει νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς λαοὺς εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν πνευματικῶν καταβολῶν αὐτῶν, εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀμνησίαν καὶ εἰς τὴν λήθην τῶν παραδόσεων.
8. Τὰ μέσα γενικῆς ἐνημερώσεως οὐχὶ σπανίως τελοῦν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον μιᾶς ἰδεολογίας φιλελευθέρας παγκοσμιοποιήσεως καὶ οὕτω καθίστανται διάυλοι διαδόσεως τοῦ καταναλωτισμοῦ καὶ τῆς ἀνηθικότητος. Ἰδιαιτέραν ἀνησυχίαν προκαλοῦν περιστατικά, καθ' ἃ ἡ στάσις ἐναντι τῶν θρησκευτικῶν ἀξιῶν χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔλλειψιν σεβασμοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ βλασφημίαν, προξενοῦντα διχασμοὺς καὶ ἐξεγέρσεις ἐντὸς τῆς κοινωνίας. Ἡ Ἐκκλησία προειδοποιεῖ τὰ τέκνα αὐτῆς διὰ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῶν συνειδήσεων διὰ τῶν μέσων ἐνημερώσεως καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν οὐχὶ διὰ τὴν προσέγγισιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν χειραγώγησίν των.
9. Εἰς τὴν πορείαν, ἣν διανύει ἡ Ἐκκλησία, κηρύπτουσα καὶ ἀσκοῦσα τὴν σωτήριον ἀποστολὴν αὐτῆς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὀλοέν καὶ τακτικώτερον ἔρχεται ἀντιμέτωπος μετὰ τῶν ἐκφάνσεων τῆς ἐκκοσμικεύσεως. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καλεῖται νὰ ἐπαναδιατυπώσῃ καὶ φανερώσῃ τὴν προφητικὴν μαρτυρίαν τῆς εἰς τὸν κόσμον, στηριζομένη εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῆς πίστεως, ὑπενθυμίζουσα ἐν ταύτῳ καὶ τὴν πραγματικὴν ἀποστολὴν αὐτῆς, διὰ τῆς καταγγελίας τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς καλλιιεργείας συνειδήσεως ἐνότητος εἰς τὸ ποιμνιον αὐτῆς. Οὕτω, διανοίγεται εὐρὺ πεδῖον δι' αὐτὴν, δεδομένου ὅτι ὡς οὐσιαστικόν στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιολογικῆς τῆς

διδασκαλίας προβάλλει εις τόν διεσπασμένον κόσμον τήν εὐχαριστιακὴν κοινωνίαν καὶ ἐνότητα.

10. Ὁ πόθος τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τῆς εὐημερίας καὶ ἡ ἄμετρος κατανάλωσις ἀναποφεύκτως ὀδηγοῦν εἰς τὴν δυσανάλογον χρῆσιν καὶ τὴν ἐξάντλησιν τῶν φυσικῶν πόρων. Ἡ δημιουργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κτίσις, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον «*ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν*» αὐτὴν (πρβλ. Γεν. β', 15), ὑφίσταται τὰς συνεπείας τῆς ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρώπου: «*Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι καὶ αὐτὴ ἢ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Οἶδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἢ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν*» (Ρωμ. η', 20-22).

Ἡ οἰκολογικὴ κρίσις, ἡ ὁποία συνδέεται πρὸς τὰς κλιματολογικὰς ἀλλαγὰς καὶ τὴν ὑπερθέρμανσιν τοῦ πλανήτου, καθιστᾷ ἐπιτακτικὸν τὸ χρέος τῆς Ἐκκλησίας ὅπως συμβάλῃ, διὰ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς πνευματικῶν μέσων, εἰς τὴν προστασίαν τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν συνεπειῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἀπληστίας. Ἡ ἀπληστία διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν ὀδηγεῖ εἰς τὴν πνευματικὴν πτώχευσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ περιβάλλοντος. Δέν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς γῆς δέν εἶναι περιορισία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ Δημιουργοῦ: «*Τοῦ Κυρίου ἢ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἢ οἴκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ*» (Ψαλμ. κγ', 1). Οὕτως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τονίζει τὴν προστασίαν τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς καλλιέργειας τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ θεοσδότου περιβάλλοντος καὶ διὰ τῆς προβολῆς τῶν ἀρετῶν τῆς ὀλιγαρκείας καὶ τῆς ἐγκρατείας. Ὁφείλομεν νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ὄχι μόνον αἱ σημεριναί, ἀλλὰ καὶ αἱ μελλοντικαὶ γενεαὶ ἔχουν δικαίωμα ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐχάρισεν ὁ Δημιουργός.

11. Διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ ἱκανότης πρὸς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τοῦ κόσμου ἀποτελεῖ θεόσδοτον δῶρον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Συγχρόνως ὁμως πρὸς αὐτὴν τὴν κατάφασιν, ἡ Ἐκκλησία ἐπισημαίνει τοὺς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι ὑποκρύπτονται εἰς τὴν χρῆσιν ὠρισμένων ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων. Θεωρεῖ ὅτι ὁ ἐπιστήμων εἶναι μὲν ἐλεύθερος νὰ ἐρευνᾷ, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ διακόπη τὴν ἔρευνάν του, ὅταν παραβιάζονται βασικαὶ χριστιανικαὶ καὶ ἀνθρωπιστικαὶ ἀρχαί: «*Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» (Α' Κορ. 6, 12) καὶ «*Τὸ καλὸν οὐ καλόν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται*» (Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος Θεολογικός Α', 4. PG 36, 16C). Ἡ θέσις αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἀποδεικνύεται πολλαπλῶς ἀπαραίτητος διὰ τὴν ὀρθὴν ὀριοθέτησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν καρπῶν τῆς ἐπιστήμης, εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς τομεῖς τῆς ὁποίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς βιολογίας, ἀναμένονται νέα ἐπιτεύγματα, ἀλλὰ καὶ κίνδυνοι. Ἐν ταύτῳ, ὑπογραμμίζομεν τὴν ἀναμφισβήτητον ἱερότητα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπὸ αὐτῆς ταύτης ἀρχῆς τῆς συλλήψεως.

12. Κατά τὰ τελευταῖα ἔτη, παρατηρεῖται ἀλματώδης ἀνάπτυξις εἰς τὰς βιοεπιστήμας καί εἰς τὴν συνδεδεμένην μὲ αὐτὰς βιοτεχνολογίαν, πολλὰ ἐπιτεύγματα τῶν ὁποίων θεωροῦνται εὐεργετικά διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἄλλα δημιουργοῦν ἠθικά διλήμματα, ἐνῶ ἄλλα κρίνονται ἀπορριπτέα. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πιστεύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀπλοῦν σύνολον κυττάρων, ἰσῶν καὶ ὀργάνων, οὔτε καὶ προσδιορίζεται μόνον ἀπὸ βιολογικούς παράγοντας. Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ δημιούργημα «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» (Γεν. 1, 27) καὶ θὰ πρέπει ἡ ἀναφορά εἰς αὐτὸν νὰ γίνηται μὲ τὸν δέοντα σεβασμὸν. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς θεμελιώδους αὐτῆς ἀρχῆς ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸσον κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν νέων ἀνακαλύψεων καὶ ἐφευρέσεων, δέον ὅπως διαφυλάσσηται τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου νὰ ἀπολαύῃ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς εἰς πᾶν στάδιον τῆς ζωῆς του, καθὼς καὶ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ, ὡς αὕτη ἐφανερῶθη κατὰ τὴν δημιουργίαν. Ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τῆς τὰς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ἀρχὰς καὶ τὰ χριστιανικὰ θέσμια. Ἀπαραίτητος σεβασμὸς δέον νὰ ἐπιδεικνύηται καὶ εἰς ὅλην τὴν Δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ τὸσον κατὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἔρευναν, συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν (Γεν. β', 15).
13. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς ἐκκοσμικεύσεως, ἰδιαίτερος προβάλλει ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἐξαρθῇ ἡ σημασία τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου, ἐν ὅψει τῆς πνευματικῆς κρίσεως, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν. Ἡ παρανόησις τῆς ἐλευθερίας ὡς ἐλευθεριότητος ὀδηγεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐγκληματικότητος, τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν βεβήλωσιν τῶν σεβασμάτων, τὴν ἐξάλειψιν τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πλησίον καὶ τὴν ἱερότητα τῆς ζωῆς. Ἡ Ὀρθόδοξος Παράδοσις, διαμορφωθεῖσα διὰ τῆς βιώσεως ἐν τῇ πράξει τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, εἶναι φορεὺς πνευματικότητος καὶ ἀσκητικοῦ ἠθους, τὸ ὁποῖον δέον νὰ ἐξαρθῇ καὶ προβληθῇ ὅλως ἰδιαίτερος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἡμῶν.
14. Ἡ εἰδικὴ ποιμαντικὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς νέους διὰ τὴν ἐν Χριστῷ διαπαιδαγώγησιν των τυγχάνει διαρκῆς καὶ ἀμετάπτωτος. Αὐτονόητος τυγχάνει ἡ προέκτασις τῆς ποιμαντικῆς εὐθύνης τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὸν θεόδοτον θεσμόν τῆς οἰκογενείας, ἥτις ἀείποτε καὶ ἀπαραιτήτως ἐστηρίχθη εἰς τὸ ἱερόν μυστήριον τοῦ χριστιανικοῦ γάμου, ὡς ἐνώσεως ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἡ ὁποία εἰκονίζει τὴν ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του (Ἐφ. ε', 32). Τοῦτο καθίσταται ἐπίκαιρον, ἐν ὅψει μάλιστα καὶ ἀποπειρῶν νομιμοποιήσεως εἰς χώρας τινὰς καὶ θεολογικῆς θεμελιώσεως εἰς χριστιανικὰς τινὰς κοινότητας, μορφῶν συμβιώσεως, ἀντιπιθεμένων εἰς τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν. Ἡ Ἐκκλησία προσδοκῶσα τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν πάντων εἰς τὸ ἓν Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὑπενθυμίζει εἰς πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ὁ Χριστὸς πάλιν θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν Του «κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς» (Α' Πέτρ. δ', 5) καὶ ὅτι «τῆς Βασιλείας Αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος» (Λουκ. α', 33).

15. Εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν καὶ ἀείποτε, ἡ προφητικὴ καὶ ποιμαντικὴ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ λυτρωτικὸς λόγος τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως, ἀπευθύνεται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ καλεῖ αὐτόν, μετὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἵνα ἐνστερνισθῇ καὶ βιώσῃ «ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφημα» (Φιλιπ. δ', 8). Ἡ Ἐκκλησία προβάλλει τὴν θυσιαστικὴν ἀγάπην τοῦ Ἐσταυρωμένου Κυρίου τῆς ὥς τὴν μόνην ὁδὸν πρὸς ἓνα κόσμον εἰρήνης, δικαιοσύνης, ἐλευθερίας καὶ ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν, τῶν ὁποίων μόνον καὶ ἔσχατον μέτρον εἶναι πάντοτε ὁ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς θυσιασθεὶς Κύριος (προβλ. Ἀποκ. ε', 12), ἥτοι ἡ ἀπειρος Ἀγάπη τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

† ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος, Πρόεδρος

† ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόδωρος

† ὁ Ἱεροσολύμων Θεόφιλος

† ὁ Σερβίας Εἰρηναῖος

† ὁ Ρουμανίας Δανιήλ

† ὁ Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου Χρυσόστομος

† ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἱερώνυμος

† ὁ Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας Σάββας

† ὁ Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας Ἀναστάσιος

† ὁ Πρέσοβ καὶ πάσης Τσεχίας καὶ Σλοβακίας Ραστισλάβ

Ἀντιπροσωπεῖα Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου

† ὁ Καρελίας καὶ πάσης Φιλλανδίας Λέων

† ὁ Ταλλίνης καὶ πάσης Ἑσθονίας Στέφανος

† ὁ Γέρων Περγάμου Ἰωάννης

† ὁ Γέρων Ἀμερικῆς Δημήτριος

† ὁ Γερμανίας Αὐγουστῖνος

† ὁ Κρήτης Εἰρηναῖος

† ὁ Ντένβερ Ἡσαΐας

† ὁ Ἀτλάντας Ἀλέξιος

† ὁ Πριγκηποννήσων Ἰάκωβος

- † ὁ Προικοννήσου Ἰωσήφ
- † ὁ Φιλαδελφείας Μελίτων
- † ὁ Γαλλίας Ἐμμανουήλ
- † ὁ Δαρδανελλίων Νικήτας
- † ὁ Νητρόιτ Νικόλαος
- † ὁ Ἁγίου Φραγκίσκου Γεράσιμος
- † ὁ Κισάμου καὶ Σελίνου Ἀμφιλόχιος
- † ὁ Κορέας Ἀμβρόσιος
- † ὁ Σηλυβρίας Μάξιμος
- † ὁ Ἀδριανουπόλεως Ἀμφιλόχιος
- † ὁ Διοκλείας Κάλλιστος
- † ὁ Ἱεραπόλεως Ἀντώνιος, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Οὐκρανῶν Ὁρθοδόξων ἐν ΗΠΑ
- † ὁ Τελμησοῦ Ἰώβ
- † ὁ Χαριουπόλεως Ἰωάννης, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὁρθοδόξων Παροικιῶν Ρωσικῆς Παραδόσεως
- † ὁ Νύσσης Γρηγόριος, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Καρπαθορρώσων Ὁρθοδόξων ἐν ΗΠΑ

Ἀντιπροσωπεία Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας

- † ὁ Γέρων Λεοντοπόλεως Γαβριήλ
- † ὁ Ναϊρόμπι Μακάριος
- † ὁ Καμπάλας Ἰωνᾶς
- † ὁ Ζιμπάμπουε καὶ Ἀγκόλας Σεραφεῖμ
- † ὁ Νιγηρίας Ἀλέξανδρος
- † ὁ Τριπόλεως Θεοφύλακτος
- † ὁ Καλῆς Ἐλπίδος Σέργιος
- † ὁ Κυρήνης Ἀθανάσιος
- † ὁ Καρθαγένης Ἀλέξιος
- † ὁ Μουάνζας Ἱερώνυμος
- † ὁ Γουϊνέας Γεώργιος

- † ὁ Ἐρμουπόλεως Νικόλαος
- † ὁ Εἰρηνουπόλεως Δημήτριος
- † ὁ Ἰωαννουπόλεως καὶ Πρετορίας Δαμασκηνός
- † ὁ Ἄκκρας Νάρκισσος
- † ὁ Πτολεμαῖδος Ἐμμανουήλ
- † ὁ Καμερούν Γρηγόριος
- † ὁ Μέμφιδος Νικόδημος
- † ὁ Κατάγκας Μελέτιος
- † ὁ Μπραζαβίλ καὶ Γκαμπόν Παντελεήμων
- † ὁ Μπουρούντι καὶ Ρουάντας Ἰννοκέντιος
- † ὁ Μοζαμβίκης Χρυσόστομος
- † ὁ Νιέρι καὶ Ὅρους Κένυας Νεόφυτος

Ἀντιπροσωπεία Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων

- † ὁ Φιλαδελφείας Βενέδικτος
- † ὁ Κωνσταντίνης Ἀρίσταρχος
- † ὁ Ἰορδάνου Θεοφύλακτος
- † ὁ Ἀνθηδώνος Νεκτάριος
- † ὁ Πέλλης Φιλούμενος

Ἀντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Σερβίας

- † ὁ Ἀχρίδος καὶ Σκοπίων Ἰωάννης
- † ὁ Μαυροβουνίου καὶ Παραθαλασσίας Ἀμφιλόχιος
- † ὁ Ζάγκρεμπ καὶ Λιουμπλιάνας Πορφύριος
- † ὁ Σιρμίου Βασίλειος
- † ὁ Βουδιμίου Λουκιανός
- † ὁ Νέας Γκρατσάνιτσας Λογγίνος
- † ὁ Μπάτσκα Εἰρηναῖος
- † ὁ Σβορνικίου καὶ Τούζλας Χρυσόστομος
- † ὁ Ζίτσης Ἰουστίνος

- † ὁ Βρανίων Παχώμιος
- † ὁ Σουμαδίας Ἰωάννης
- † ὁ Μπρανιτσέβου Ἰγνάτιος
- † ὁ Δαλματίας Φώτιος
- † ὁ Μπίχατς καὶ Πέτροβατς Ἀθανάσιος
- † ὁ Νίκσιτς καὶ Βουδίμλιε Ἰωαννίκιος
- † ὁ Ζαχουμίου καὶ Ἐρζεγοβίνης Γρηγόριος
- † ὁ Βαλιέβου Μιλούτιν
- † ὁ ἐν Δυτικῇ Ἀμερικῇ Μάξιμος
- † ὁ ἐν Αὐστραλία καὶ Νέα Ζηλανδία Εἰρηναῖος
- † ὁ Κρούσεβατς Δαυῖδ
- † ὁ Σλαυονίας Ἰωάννης
- † ὁ ἐν Αὐστρία καὶ Ἑλβετία Ἀνδρέας
- † ὁ Φραγκφούρτης καὶ ἐν Γερμανία Σέργιος
- † ὁ Τιμοκίου Ἰλαρίων

Ἀντιπροσωπία Ἐκκλησίας Ρουμανίας

- † ὁ Ἰασίου καὶ Μολδαβίας καὶ Μπουκοβίνης Θεοφάνης
- † ὁ Σιμπίου καὶ Τρανσυλβανίας Λαυρέντιος
- † ὁ Βάντ, Φελεάκ καὶ Κλούζ καὶ Κλούζ, Ἄλμπα, Κρισάνας καὶ Μαραμούρες Ἀνδρέας
- † ὁ Κραιόβας καὶ Ὀλτενίας Εἰρηναῖος
- † ὁ Τιμισοάρας καὶ Βανάτου Ἰωάννης
- † ὁ ἐν Δυτικῇ καὶ Νοτίῳ Εὐρώπῃ Ἰωσήφ
- † ὁ ἐν Γερμανία καὶ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ Σεραφεῖμ
- † ὁ Τιργοβιστίου Νήφων
- † ὁ Ἄλμπα Ἰούλια Εἰρηναῖος
- † ὁ Ρώμαν καὶ Μπακάου Ἰωακείμ
- † ὁ Κάτω Δουνάβεως Κασσιανός
- † ὁ Ἀράντ Τιμόθεος

- † ὁ ἐν Ἀμερικῇ Νικόλαος
- † ὁ Ὀράντεα Σωφρόνιος
- † ὁ Στρεχαΐας καὶ Σεβερίνου Νικόδημος
- † ὁ Τουλσέας Βησσαρίων
- † ὁ Σαλάζης Πετρώνιος
- † ὁ ἐν Οὐγγαρία Σιλουανός
- † ὁ ἐν Ἰταλίᾳ Σιλουανός
- † ὁ ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ Τιμόθεος
- † ὁ ἐν Βορείῳ Εὐρώπῃ Μακάριος
- † ὁ Πλοεστίου Βαρλαάμ, Βοηθός παρὰ τῷ Πατριάρχῃ
- † ὁ Λοβιστέου Αἰμιλιανός, Βοηθός παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Ριμνικίου
- † ὁ Βικίνης Ἰωάννης Κασσιανός, Βοηθός παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ ἐν Ἀμερικῇ

Ἀντιπροσωπεῖα Ἐκκλησίας Κύπρου

- † ὁ Πάφου Γεώργιος
- † ὁ Κιτίου Χρυσόστομος
- † ὁ Κυρηνείας Χρυσόστομος
- † ὁ Λεμεσοῦ Ἀθανάσιος
- † ὁ Μόρφου Νεόφυτος
- † ὁ Κωνσταντίας - Ἀμμοχώστου Βασίλειος
- † ὁ Κύκκου καὶ Τηλλυρίας Νικηφόρος
- † ὁ Ταμασοῦ καὶ Ὀρεινῆς Ἡσαΐας
- † ὁ Τριμυθοῦντος καὶ Λευκάρων Βαρνάβας
- † ὁ Καρπασίας Χριστοφόρος
- † ὁ Ἀρσινόης Νεκτάριος
- † ὁ Ἀμαθοῦντος Νικόλαος
- † ὁ Λήδρας Ἐπιφάνιος
- † ὁ Χύτρων Λεόντιος
- † ὁ Νεαπόλεως Πορφύριος

† ὁ Μεσσαορίας Γρηγόριος

Ἀντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Ἑλλάδος

† ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Προκόπιος

† ὁ Περιστερίου Χρυσόστομος

† ὁ Ἡλείας Γερμανός

† ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Ἀλέξανδρος

† ὁ Ἄρτης Ἰγνάτιος

† ὁ Διδυμοτείχου, Ὀρεστιάδος καὶ Σουφλίου Δαμασκηνός

† ὁ Νικαίας Ἀλέξιος

† ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱερόθεος

† ὁ Σάμου καὶ Ἰκαρίας Εὐσέβιος

† ὁ Καστορίας Σεραφεῖμ

† ὁ Δημητριάδος καὶ Ἄλμυροῦ Ἰγνάτιος

† ὁ Κασσανδρείας Νικόδημος

† ὁ Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης Ἐφραίμ

† ὁ Σερρών καὶ Νιγρίτης Θεολόγος

† ὁ Σιδηροκάστρου Μακάριος

† ὁ Ἀλεξανδρουπόλεως Ἄνθιμος

† ὁ Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως Βαρνάβας

† ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος

† ὁ Ἰλίου, Ἀχαρνῶν καὶ Πετρούπολεως Ἀθηναγόρας

† ὁ Λαγκαδᾶ, Λητῆς καὶ Ρεντίνης Ἰωάννης

† ὁ Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας Γαβριήλ

† ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Χρυσόστομος

† ὁ Ἱερισσοῦ, Ἁγίου Ὀρους καὶ Ἀρδαμερίου Θεόκλητος

Ἀντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Πολωνίας

† ὁ Λούτζ καὶ Πόζναν Σίμων

† ὁ Λούμπλιν καὶ Χέλμ Ἄβελ

† ό Μπιαλύστοκ και Γκντάνσκ Ίάκωβος

† ό Σιεμιατίτσε Γεώργιος

† ό Γκορλίτσε Παΐσιος

Άντιπροσωπεία Έκκλησίας Άλβανίας

† ό Κορυτσάς Ίωάννης

† ό Άργυροκάστρου Δημήτριος

† ό Άπολλωνίας και Φίερ Νικόλαος

† ό Έλμπασάν Άντώνιος

† ό Άμαντίας Ναθαναήλ

† ό Βύλιδος Άστιος

Άντιπροσωπεία Έκκλησίας Τσεχίας και Σλοβακίας

† ό Πράγας Μιχαήλ

† ό Σούμπερκ Ήσαΐας